

*Лосева Ю. В.,**викладач циклової комісії іноземної мови**Херсонського політехнічного коледжу**Одеського національного політехнічного університету*

ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНІСТЬ ЯК ОСНОВНИЙ КОМПОЗИЦІЙНИЙ ПРИНЦИП ХУДОЖНЬОГО ДИСКУРСУ ДЖУЛІАНА БАРНСА (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ «ІСТОРІЯ СВІТУ В 10 ½ РОЗДІЛАХ»)

Анотація. Стаття присвячена дослідженню інтертекстуальності в художньому дискурсі Джуліана Барнса. Перший розділ нашого дослідження було присвячено визначенню базисних понять для даної роботи.

Проаналізовано визначення провідних лінгвістів та зроблена спроба надати власне тлумачення ключових понять. Термін «текст» трактуємо як носій певної інформації, який має вигляд складного завершеного знакового утворення, що слугує для збереження й передачі сенсу і виступає як сполучувана ланка в акті комунікації, тоді як дискурс – це комунікативна подія, процес текстотворення, що виник завдяки тексту, навколо нього і зумовлений, окрім лінгвістичних, екстралінгвістичними факторами. Інтертекстуальність – це референція до інших текстів чи дискурсів, що проявляється у плані змісту чи плані вираження. У свою чергу ми розуміємо художній дискурс як сукупність мовленнєво-мисленнєвих дій комунікантів, пов'язаних із пізнанням, осмисленням і презентацією картини світу письменника і осмислення потім читачем.

У другому розділі нашого дослідження проаналізовано характерні особливості творчості британського постмодерністського письменника Джуліана Барнса.

Художній дискурс «Історія світу в 10 ½ розділах» є яскравим прикладом, де прослідковуємо пошук відповідей на низку філософських питань про сутність людини, її минуле та майбутнє. Із цією метою письменник посилається на Біблію, використовує інтертекстуальні вclusions.

У своєму художньому доробку Джуліан Барнс інтерпретує біблійні інтертекстуальні вclusions, доводячи недосконалість людської природи та її негативної сутності. За допомогою використання інтертекстуальності авторові вдалося втілити своє уявлення про об'єкт змаювання та провести паралель до хаотичної історії світу. Інша функція інтертекстуальності – організація зв'язності художнього дискурсу.

Ключові слова: інтертекстуальність, дискурс, текст, інтертекст, алюзія, художній дискурс.

Постановка проблеми. У сучасній лінгвістиці існує досить мала кількість наукових доробків, присвячених дослідженню інтертекстуальності, зокрема в англомовному художньому дискурсі Джуліана Барнса «Історія світу в 10 ½ розділах», що й зумовило покликання до вивчення цієї проблеми. Дж. Барнс, сучасний англійський письменник постмодернізму, використовує інтертекстуальність у художньому дискурсі, про що свідчить залучення Біблійного тексту та інших художніх творів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед науковців, які досліджували дискурс автора, є роботи Т.В. Кушнірової [3], в яких розкривається теорія тексту й основних тек-

стових категорій; питання інтертекстуальності розглядаються у Ф.С. Бацевича [2], В.А. Міловідова [5], Т.С. Піндосової [6] та інших.

Мета статті полягає у визначенні функційності інтертекстуальних вclusions як основного композиційного принципу в англомовному художньому дискурсі Джуліана Барнса «Історія світу в 10 ½ розділах».

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання низки завдань:

- 1) охарактеризувати поняття дискурсу та тексту;
- 2) окреслити місце інтертекстуальності в сучасній лінгвістиці;
- 3) описати творчий шлях та проаналізувати філософське підґрунтя у художньому дискурсі Дж. Барнса;
- 4) установити та розглянути інтертекстуальність в англомовному художньому дискурсі автора.

Виклад основного матеріалу. Досліджуючи семантику терміна «дискурс», ми звернули увагу на його тлумачення низкою вчених. Спираючись на твердження Є.С. Чижевської, дискурс – це «спосіб (чи умова) мовлення в поєднанні зі змістом висловлюваного; акт мовлення чи текст у контексті ситуації висловлювання; сукупність усіх усних чи письмових обговорень певної теми [8, с. 165]».

Маркович А.А. трактує термін «дискурс» так: «здійснена в певних історичних і соціальних рамках, особливим чином організована і тематично сфокусована послідовність висловлювань, рецепція яких здатна вплинути на моделі суб'єктивного досвіду людини, його внутрішню репрезентацію світу, переконання і поведінку» [4, с. 145].

Текст як явище мовної і позамовної дійсності, на думку Ф.С. Бацевича, – складний феномен, що виконує різноманітні функції: бере участь у комунікації, допомагає зберігати і передавати інформацію в просторі й часі, є продуктом конкретної історичної епохи, формою існування культури, віддзеркалення певних соціокультурних традицій тощо [2, с. 135].

Отже, текст можна визначити як носій певної інформації, який має вигляд складного завершеного знакового утворення, який служить для збереження й передачі смислів і виступає як сполучувана ланка в акті комунікації, тоді як дискурс – це комунікативна подія, процес текстотворення, що виник завдяки тексту і навколо нього та зумовлений, окрім лінгвістичних, екстралінгвістичними факторами.

Зокрема, ми досліджуємо художній дискурс як комунікативний акт, як сукупність мовленнєво-мисленнєвих дій комунікантів, пов'язаних із пізнанням, осмисленням і презентацією

світу адресантом і осмислення його мовної картини світу реципієнтом. Саме тому метою художнього дискурсу є вплив письменника на систему цінностей, знань та переконань читача за допомогою свого твору.

Тож функціонування художнього дискурсу неможливе поза діалектичних відносин *письменник – художній твір – читач* [6]. Так ми спостерігаємо зв'язок письменника з читачем через художній дискурс Джуліана Барнса «Історія світу в 10 ½ розділах», його власне бачення та інтерпретацію Біблійного сюжету, який лежить в основі дискурсу, що свідчить про те, що автор використав інтертекстуальні включення у своєму творчому доробку.

На нашу думку, недоцільно тлумачити інтертекст як «діалог» авторів. Інтертекст – це лінгвістична одиниця, що виявляє використання частини одного тексту в іншому, а інтертекстуальність – це покликання письменника у своїй роботі до інших текстів, невербальних систем чи дискурсів.

Джуліан Патрік Барнс – англійський письменник, літературний критик, відомий представник постмодерністської літератури [3]. Однією з основних рис його творів є моральна філософія.

Художній дискурс «Історія світу в 10 ½ розділах» вважається путівником по Біблії, що вимагає від читача нового інтерпретування буття людини. Насамперед слід зазначити, що Джуліан Барнс інтерпретує християнську історію світу як послідовність сакральних подій, таких як створення світу й людини, гріхопадіння перших людей і їхнє знищення, спасіння Ноя під час потопу, пришестя Христа і його спокутна жертва, що надала людству можливість спасіння, кінець світу та Страшний суд.

Звернення до біблійного міфу зумовлено передусім тематикою художнього дискурсу – це історія буття, пошуки сенсу життя, інтерпретація знакових історичних подій, переданих від імені людини і комах. В основі першого оповідання «*The Stowaway*» – біблійний сюжет про ковчег Ноя, Всесвітній потоп і перших людей, створених Богом [5, с. 13]. Біблійний міф закладає фундамент для філософського осмислення всім відомих подій.

Розповідь у першому розділі роману ведеться від імені хробака, якому, за авторським задумом, відведена роль спостерігача за подіями, що відбуваються. Він критично осмислює й оцінює поведінку людей, висловлює власні коментарі та роздуми, наповнює вихідний текст новим змістом: «*If rained for forty days and forty nights? Well, naturally it didn't – that would have been no more than a routine English summer. No, it rained for about a year and a half, by my reckoning. And the waters were upon the earth for a hundred and fifty days!*» [1, p. 5].

Оповідач заперечує загальновідомий біблійний факт про те, що Всесвітньому потопу передував дощ, який ішов сорок днів і сорок ночей, він іронічно зауважує, що в такому випадку це було б звичайне англійське літо. На думку оповідача, дощ лив близько півтора років. Хробак критикує людський рід за нездатність справлятися з цифрами. На цьому прикладі бачимо, що автор вдається до відтворення частини тексту або всього тексту в дискурсі в навмисне зміненому вигляді та використовує прецедентні вислови для створення підтексту.

Характерно, що в романі автор неодноразово трансформує біблійні образи, змінюючи їхню структуру і зміст. Зіставлення сюжетів вихідного і даного текстів, паралельне зіставлення сюжетних ліній проявляється протягом усього тексту і забезпечує нову інтерпретацію відомого біблійного сюжету: «*Varadi's*

elder brothers blamed poor navigation; they said Varadi had spent far too much time fraternizing with beasts; they even hinted that God might have been punishing him for some obscure offence committed when he was a child of eighty-five» [1, p. 6].

Трансформація прецедентних висловлювань, спрямована на створення новизни, надання експресивних характеристик, спостерігається у такому прикладі: «*We weren't in any way to blame (you don't really believe that story about the serpent, do you? – it was just Adam's black propaganda), and yet the consequences for us were equally severe...*» [1, p. 12].

У художній дискурс органічно включені біблійні імена, їх використання підготовлено темою, сюжетом, коментарями персонажів, прецедентні імена в основному вживаються в прямому біблійному значенні, наприклад:

«*The Creator would not have instructed the beasts of the earth...*» [1, p. 81].

«*This vile creature has given over its body to the Devil and thereby put itself beyond the protection and shelter of the Lord*» [1, p. 86].

«*...underpain of condemnation, anathema, and excommunication from the Holy Church and the Dominion of God*» [1, p. 74].

Алюзії на Творця, Диявола, Святу церкву, Панування Бога, Всесвітній потоп сприймаються як відоме більшості читачів. Основна інформація про них закріплена в культурній пам'яті носія мови, представлена імпліцитно. Такі прецедентні імена актуалізуються через численні повтори, вони проходять через тканину всього твору і утворюють домінуючу алюзію, завдяки якій досягаються єдність усіх розділів роману.

Ще один аспект вживання прецедентних імен біблійного походження пов'язаний з їх використанням як культурний знак для найменування певного місця або ситуації: «*... the terrified petitioners did examine the Bishop's throne and discover in the leg that had tumbled down like the walls of Jericho a vile and unnatural infestation of woodworm...*» [1, p. 77].

У тексті використано алюзію на Єрихон – стародавнє місто в Палестині, стіни якого, згідно з біблійною легендою, впали від звуків ізраїльських труб [2]. У наведеному прикладі один із героїв твору, прокурор, порівнює падіння стін Єрихону з падінням стільця єпископа. Однак ситуація, на яку покликається літературний персонаж, не має нічого спільного з відомою біблійною ситуацією. Так, Джуліан Барнс стверджує, що люди схильні змінювати реальні історії і представляти їх у вигідному для них світлі.

Ми можемо стверджувати, що прецедентні імена, ситуації, теми, прямі посилання до тексту Біблії письменник використовував задля організації зв'язності художнього дискурсу, формування його композиційної цілісності, вибудовування наративної лінії. Тож Біблія є центральним компонентом досліджуваного дискурсу. Розглянуті культурно-історичні пласти об'єднують його з біблійним текстом в єдиний культурно-історичний простір.

Висновки. Отже, ми можемо підсумувати, що, проаналізувавши наукові доробки відомих лінгвістів, ми охарактеризували та надали визначення термінам дискурсу та тексту.

Також ми виявили, що в сучасній лінгвістиці інтертекстуальність має вагомe значення та є актуальною. Посилання на інші твори, що використані в канві дискурсу, уможливають розширити його межі, відкрити його для низки інтерпретацій, проте залишаючи нескінченне поле діяльності для дослідження такого тексту чи дискурсу реципієнтом.

У ході нашої наукової розвідки ми дослідили та схарактеризували творчий шлях і філософське підґрунтя в художньому дискурсі Джуліана Барнса. Автор переосмислює людське буття, шукає відповіді на низку філософських питань про минуле, сьогодення і майбутнє людства, покликаючись на Біблію та використовуючи з неї інтертекстуальні включення у своєму дискурсі.

Перспективу подальших наукових розвідок на матеріалі художнього дискурсу Джуліана Барнса «Історія світу в 10 ½ розділах» ми вбачаємо у дослідженні інтертекстуальних включень інших джерел.

Література:

1. Barnes J. A History of the World in 10 ½ Chapters. London : Vintage Books, 2009. 311 p.
2. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики. *Текст як результат і одиниця комунікації. Текст і дискурс*. Київ : Видавничий центр «Академія», 2004. 146 с.
3. Кушнірова Т. Наративні техніки в художній прозі Джуліана Барнса (на матеріалі романів «Як усе було» і «Кохання і таке інше»). URL: <http://dspace.pnu.edu.ua/bitstream/123456789/8644/1/Kuschnirova.pdf>
4. Маркович А.А. Аргументативная коммуникация. *Методология исследования политического дискурса: Актуальные проблемы содержательного анализа общественно-политических текстов: сб. науч. трудов* ; Белгосуниверситет; под общ. ред. И.Ф. Ухвановой-Шмыговой. Минск, 2008. Вып. 1. С. 144–150.
5. Миловидов В.А. От семиотики текста к семиотике дискурса: Пособие по спецкурсу. Тверь : Гнозис, 2000. 92 с.
6. Піндосова Т.С. Категорія інтертекстуальності в художніх текстах Д. Брауна: прагматилістичний аспект : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 «Германські мови». Херсон, 2019. 20 с.
7. Фурс В.Н. История. *Всемирная энциклопедия. Философия XX век*. Москва : АСТ ; Минск : Харвест ; Современный литератор, 2002. С. 338–339.
8. Чижевська Є.С. Дискурс політика. *Методология исследования политического дискурса: Актуальные проблемы содержательного анализа общественно-политических текстов: сб. науч. трудов* ; Белгосуниверситет; под общ. ред. И.Ф. Ухвановой-Шмыговой. Минск, 2008. Вып. 1. С. 161–170.

Losieva Yu. Intertextuality as the basic composition principle of the artistic discourse by Julian Barnes (based on the material of the novel “A History of the World in 10 ½ Chapters”)

Summary. The article is devoted to the study of intertextuality in the artistic discourse of Julian Barnes. The first chapter of our study is devoted to the definition of basic concepts for this work.

The definitions of leading linguists are analyzed and an attempt is made to provide our own interpretation of some basic concepts. The term “text” is interpreted as a carrier of certain information, which has the form of a complex complete sign formation, which serves to store and convey meaning and acts as a combined link in the act of communication, whereas “discourse” is a communicative process, the process of text formation, arising from text and around it and is due, in addition to linguistic, extralinguistic factors.

Intertextuality is a reference to other texts or discourses, which is manifested in terms of content or expression. In turn, we understand artistic discourse as a set of verbal-mental actions of communicants related to cognition, comprehension and presentation of a picture of the writer’s world and then comprehension by the reader.

The second chapter of our study analyzes the features of the work of the British postmodern writer Julian Barnes.

The artistic discourse “A HISTORY OF THE WORLD IN 10 1/2 CHAPTERS” is a vivid example, where one can trace the search for answers to a number of philosophical questions about the essence of man, his past and future. For this purpose, the writer refers to the Bible and uses some intertextual inclusions.

In his artistic heritage, J. Barnes interprets biblical intertextual inclusions, bringing the imperfection of human nature and its negative essence. Using intertextuality, the author was able to realize his idea of the image object and draw a parallel to the chaotic history of the world. Another function of intertextuality is the organization of coherence of artistic discourse.

Key words: intertextuality, discourse, text, intertext, allusion, artistic discourse.